

К.ф.н. Данилович О.Д.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ НА СЕМАНТИЧНОМУ РІВНІ У НАУКОВОМУ СТИЛІ

Е. Бенвеніст наголошував, що „одиниці мови належать одночасно до двох планів: синтагматичного, коли їх вивчають одна відносно одної у матеріальній послідовності усередині мовного ланцюга, та парадигматичному, коли вони покладені одна до одної у стосунки можливої заміни, кожна на своєму рівні й у своєму формальному класі“ [1, с. 24–25]. Синтагматичні значення реалізуються в лінійних зв'язках, парадигматичні – в нелінійних, в зв'язках, які відсутні в тексті, але існують у свідомості носіїв мови, які утворюють однорідні угруповання.

Парадигматичні відношення широко вивчаються К. Бірманом, М. Зальгреном, Р. Раппом, С.Бордагом, Ф.Саном, Х.Рубенштейном, В.Чіу, К.Лу, М.Бароні, А.Ленсі, Дж. Каррен та ін. Цій проблемі присвячено багато робіт В.В. Левицького, Л.В. Бистрової, В. І., Гака, Г.В. Венкель Т.В., Угринюк Р.В., Лех О.С., Черської Ж.Б. та ін. Нами були досліджені парадигматичні зв'язки на семантичному рівні у публіцистичному стилі [3, с. 69-73], проте, невивченими залишаються парадигматичні зв'язки на семантичному рівні у науковому стилі, що зумовлює актуальність нашого дослідження. Мета – дослідити та зіставити парадигматичні зв'язки ЛСГ прикметників у науковому стилі. Об'єктом є ЛСГ прикметників у науковому стилі.

Матеріалом слугувала суцільна вибірка з наукових статей із різних галузей природничих і гуманітарних дисциплін: фізики, астрономії, хімії, біології, математики, юриспруденції, соціології, лінгвістики, літературознавства з англійських та американських наукових журналів: The SPIE Magazine of Photonics Technologies and Application, The Scientific American, The Atmospheric Chemistry and Physics, The American Spectator, The Journal of the American Mathematical Society, The Independent Review, The Federal Communications Law Journal, The Law Journal UK, The Journal of English Linguistics, The Phonetica, The Sign

Systems Studies. загальним обсягом 10100 словосполучень прикметників з іменниками.

Використавши частоту вживання прикметників з ЛСГ іменників та застосувавши кореляційний аналіз, ми дослідити парадигматичні зв'язки прикметників, їх характер та ступінь. ЛСГ є сукупностями слів, які об'єднані за принципом наявності в них загальної семантичної ознаки, первісного значення, що виступає як інваріант, а сполучуваність лексем через свої зв'язки виявляються як варіанти. У дослідженні задіяно 22 ЛСГ прикметників. Принципи виділення ЛСГ прикметників, ЛСГ іменників та їх перелік наведені у статті [2].

Обчислення коефіцієнта кореляції здійснюється шляхом введення даних про частоту вживання. Величина коефіцієнта кореляції коливається в межах від -1 до 1. Чим більша залежність між досліджуваними ознаками, тим ближче до 1 наближається величина коефіцієнта. [4,с.80]. Для дослідження парадигматичних відношень у науковому стилі потрібно знати число ступенів свободи df . При обчисленні коефіцієнта кореляції $df = n - 2$, де n – кількість пар, які піддаються кореляції: $df = 22 - 2 = 20$. Значущі зв'язки при $df = 20$ дорівнює 0,42 ($p = 0,05$) та 0,54 ($p = 0,01$). Тому зв'язки від 0,42 до 0,6 вважаються слабкими, від 0,61 до 0,8 – середніми, від 0,81 до 1- сильними.

Найбільші коефіцієнти кореляції були визначені для зв'язків: 1) ЛСГ «*За сферою діяльності*» та ЛСГ прикметників «*Вартість, значення, якість, функція*» (0,948); 2) ЛСГ «*За сферою діяльності*» та ЛСГ прикметників «*Інтенсивність, міра*» (0,861); 3) ЛСГ «*За сферою діяльності*» та ЛСГ «*Оцінка об'єкту у порівнянні його з ознаками інших предметів*» (0,989); 4) ЛСГ «*За сферою діяльності*» та ЛСГ «*Швидкість*» (0,906); 5) ЛСГ прикметників «*Вартість, значення, якість, функція*» з ЛСГ «*Оцінка об'єкту у порівнянні його з ознаками інших предметів*» (0,943); 6) ЛСГ прикметників «*Вік, час*» з ЛСГ «*Температура*» (0,999); 7) ЛСГ прикметників «*Вік, час*» з ЛСГ «*Оцінка розумових здібностей людини*» (0,878); 8) ЛСГ «*За географічним положенням*» з ЛСГ «*Оцінка розумових здібностей людини*» (0,993); 9) ЛСГ прикметників «*Інтенсивність, міра*» та ЛСГ «*Швидкість*» (0,913); 10) ЛСГ прикметників

«Емоційний стан, почуття» з ЛСГ «Риси характеру, звички» (0,982); 11) ЛСГ прикметників «Емоційний стан, почуття» з ЛСГ «Швидкість» (0,999); 12) ЛСГ «Природний та фізичний стан» з ЛСГ «Поведінка та дії по відношенню до об'єкта» (0,989); 13) ЛСГ «Природний та фізичний стан» з ЛСГ «Оцінка розумових здібностей людини» (0,949); 14) ЛСГ «Поведінка та дії по відношенню до об'єкта» з ЛСГ «Оцінка розумових здібностей людини» (0,875); 15) ЛСГ прикметників «Вік, час» з ЛСГ «Поведінка та дії по відношенню до об'єкта» (0,968); 16) ЛСГ «Адміністративні, регіональні, класові розмежування» з ЛСГ «Просторова оцінка щодо протяжності, відстані, тривалості» (0,817); 17) «Оцінка об'єкту у порівнянні його з ознаками інших предметів» з ЛСГ прикметників «Інтенсивність, міра» (0,813); 18) ЛСГ «Оцінка об'єкту у порівнянні його з ознаками інших предметів» з ЛСГ прикметників «Швидкість» (0,811); 19) ЛСГ «Оцінка об'єкту щодо його форми, об'єму та величини» з ЛСГ «За складом, матеріалом об'єкту» (0,899); 20) ЛСГ прикметників «Інтенсивність, міра» з ЛСГ прикметників «Емоційний стан» (0,810).

Дані парадигматичні зв'язки демонструють високий ступінь кореляції, що означає їх взаємозалежність, їхню конкурентність у виборі ознаки чи одночасне вживання ознак на позначення об'єктів.

Аналіз частоти вживання сильних парадигматичних зв'язків виявив, що парадигматичними партнерами є ЛСГ прикметників як з високою частотою вживання напр. ЛСГ «За сферою діяльності» (2466) та ЛСГ прикметників «Вартість, значення, якість, функція» (1157), «Вартість, значення, якість, функція» (1157) з ЛСГ «Оцінка об'єкту у порівнянні його з ознаками інших предметів» (2693), так і зафіксовані середні частоти вживання: «Природний та фізичний стан» (193) з ЛСГ «Поведінка та дії по відношенню до об'єкта» (48), та низькою частотою вживання: «Емоційний стан, почуття» (51) з ЛСГ «Риси характеру» (9). Також спостерігаємо зв'язки ЛСГ прикметників з високою частотою «Інтенсивність, міра»(462) з ЛСГ прикметників «Швидкість», яка має низьку частоту (18). Отже, частота вживання не впливає на силу зв'язку.

Порівняння синтагматичних та статистично - значущих зв'язків виявило накладання семантичних ділянок і, таким чином, виокремило семи прикметників, які співпадають. Необов'язково семи прикметників повинні співпадати, вони можуть вказувати на різні ознаки, але відноситись до того самого ЛСГ іменників.

Зв'язок ЛСГ «*За сферою діяльності*» та ЛСГ прикметників «*Вартість, значення, якість, функція*» мають найбільшу кількість синтагматичних зв'язків, по 19, з яких 16 перетинаються. Виявлено співпадіння тільки двох статистично - значущих зв'язків. У парадигматичному зв'язку «*За сферою діяльності*» та ЛСГ прикметників «*Інтенсивність, міра*» кількість синтагматичних зв'язків не співпадає. ЛСГ «*Інтенсивність, міра*» демонструє майже у 2 рази менше синтагматичних зв'язків. Проте, всі 10 синтагматичних зв'язків даної ЛСГ повністю співпадають з ЛСГ прикметників «*За сферою діяльності*». Це означає, що семантичні ділянки перетинаються, але остання виявляє більшу широту сполучуваності.

ЛСГ прикметників «*За сферою діяльності*» та ЛСГ «*Оцінка об'єкту у порівнянні його з ознаками інших предметів*» також мають найбільшу кількість синтагматичних зв'язків (19-19), з яких 18 співпадають. Це свідчить про спільність синтагматичних партнерів, а отже набору ознак, які їм притаманні. З статистично - значущих зв'язка було зафіксовано спільними для них. У зв'язку ЛСГ «*За сферою діяльності*» та ЛСГ «*Швидкість*» можемо зазначити як найбільшу кількість синтагматичних партнерів для ЛСГ «*За сферою діяльності*» (19), так і найменшу кількість для ЛСГ «*Швидкість*» (2). Проте, ці 2 зв'язки співпадають з ЛСГ «*За сферою діяльності*». 2 спільні синтагматичні зв'язки виявляються статистично – значущими для обох ЛСГ прикметників.

Високу частоту вживання, а також максимально зафіксовану кількість синтагматичних партнерів (19) демонструє зв'язок «*Вартість, значення, якість, функція*» з частотою 1157 та ЛСГ «*Оцінка об'єкту у порівнянні його з ознаками інших предметів*» з частотою 2693. Перетинаються 17 синтагматичних партнерів і тільки 2 статистично - значущих зв'язки.

ЛСГ прикметників *«Вік, час»* має 13 синтагматичних зв'язків та 8 статистично - значущих у порівнянні з ЛСГ *«Температура»* (2-2). Потрібно зазначити, що ці 2 синтагматичні зв'язки, які також є і статистично – значущими, співпадають для обох ЛСГ прикметників.

Більше ніж у 2 рази за кількістю синтагматичних зв'язків фіксуємо для ЛСГ *«Вік, час»* (13), на відміну від ЛСГ *«Оцінка розумових здібностей людини»* (6) та у 4 рази більше статистично - значущих зв'язків (8-2). Відмічаємо 6 спільних синтагматичних партнерів. Всього на 1 синтагматичний зв'язок більше зафіксовано для ЛСГ прикметників *«За географічним положенням»* (7) у порівнянні з ЛСГ *«Оцінка розумових здібностей людини»* (6), перетинаються тільки 2 синтагматичні партнери.

Тільки 2 спільні семантичні ділянки виділяємо для ЛСГ прикметників *«Інтенсивність, міра»* та ЛСГ *«Швидкість»*, хоча потрібно відмітити, що за кількістю синтагматичних зв'язків *«Інтенсивність, міра»* у 5 разів переважає.

Зв'язок ЛСГ прикметників *«Емоційний стан, почуття»* з ЛСГ *«Риси характеру»* відмічається тим, що *«Емоційний стан, почуття»* характеризується у 4 рази більше як синтагматичних зв'язків, так і статистично – значущими. При цьому фіксуємо 2 спільних синтагматичних партнера та 1 спільний статистично - значущий зв'язок. 2 спільних ЛСГ іменників мають ЛСГ прикметників *«Емоційний стан, почуття»* та ЛСГ *«Швидкість»*. Проте зазначимо, що ЛСГ *«Емоційний стан, почуття»* має у 4 рази більше синтагматичних партнерів, аніж *«Швидкість»*.

Зв'язок ЛСГ прикметників *«Природний та фізичний стан»* з ЛСГ *«Поведінка та дії по відношенню до об'єкта»* демонструє 4 спільних синтагматичних партнера, хоча ЛСГ прикметників *«Природний та фізичний стан»* ширша за семантикою.

ЛСГ *«Природний та фізичний стан»* з ЛСГ *«Оцінка розумових здібностей людини»* мають 4 спільних ЛСГ іменників. У 2 рази більше синтагматичних зв'язків і статистично – значущих зафіксовано для ЛСГ *«Природний та фізичний стан»*. Хоча однакову кількість синтагматичних

зв'язків виявлено для зв'язку ЛСГ «Поведінка та дії по відношенню до об'єкта» з ЛСГ «Оцінка розумових здібностей людини» (6-6), виявлено 4 спільні семантичні ділянки.

За кількістю парадигматичних зв'язків виділяємо ЛСГ прикметників «Емоційний стан, почуття» - 11, з них 3 є сильні та 8 середніми зв'язками. Дана ЛСГ має середній діапазон синтагматичних зв'язків та низьку частоту вживання. Також чисельністю парадигматичних зв'язків виділяється ЛСГ прикметників «Швидкість» (11), також з низькою частотою вживання (18) та 2 синтагматичними зв'язками. По 7 парадигматичних зв'язків мають ЛСГ прикметників «Природний та фізичний стан», «Оцінка об'єкту щодо його форми, об'єму та величини». 6 парадигматичних зв'язків зафіксовано для «Вік, час», «За сферою діяльності», «Оцінка об'єкту у порівнянні його з ознаками інших предметів», «Вартість, значення, якість, функція». ЛСГ прикметників «Інтенсивність, міра» має 8 парадигматичних зв'язків. Всі вони характеризуються широтою синтагматичних зв'язків та високою частотою вживання.

Література:

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист; [пер. с фр.]. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
2. Danylovych O. D. “Kil'kisni parametry spoluchuvanosti prykmetnykiv z imennykamy v angliys'kiy presi” [Quantitative parameters of combinability of adjectives with nouns in English press], *Naukovyi visnyk* [Scientific Journal] Chernivtsi: Ruta, 2004, Vol. 206–207: *Germans'ka filologia*, P. 98–112 [in Ukrainian]
3. Данилович О.Д. Парадигматичні відношення прикметників на семантичному рівні у публіцистичному стилі // *Issues of modern philology in the context of the interaction of languages and cultures* December 27-28, 2019 Venice, Italy p. 69-73
4. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике. Черновцы: Рута, 2007. 190 с.